

a zvědavost. To jsme pak ale větu neobvyčejným způsobem přecenili onu skvělou schopnost úvahy, kterou se vychloubáme, i onen dar úsudku a poznání, jestliže jsme je zaplatili cenou těchto nekonečných vášní, jimž nepřetržitě sloužíme za cíle. Ledaže bychom ještě uplaňovali, jak vsakutku činí Sokrates, také tu svou pozoruhodnou výsadu nad zvířaty, že zatímco jim k hlavní rozkoši příroda předepsala jistá období a jisté mezce, nám k ní uvolnila uzdu kdykoliv a ke všem přiležitostem.

*Ut vitum aegrotis, quia prodest raro, nocte saepissime, melius est non adhibere omnino, quam spe dubiae salutis in apertam perniciem incurtere: sic haud scio an melius fuerit humano generi morbum istum celerem cogitationis, acumen, solertiam, quam rationem vocamus, quantum pestifera sint multus, admodum paucis salutaria, non dari omnino, quam tam munifice et tam large dari.*³¹

K čemu dobrému můžeme soudit, že Varonovi a Aristotelovi posloužila znalost tolikých věcí? Zprostita je lidských strastí? Byli vyňati z náhod a neštěstí, které ohrožují posledního nosiče? Vyrvodili si z logiky nějakou útechu proti pakostnicí? Cítili ji snad méně zvěděvše, jak se její mok usazuje v kloubech? Smířilo je se smrtí poznání, že některé národy z ní mají potěšení, a s paroháštřím zase poznání, že v jistých krajích jsou ženy společné? A zase obráceně: ačkoliiv zaujímali první místo věděním, onen mezi Římány, druhý mezi Řeky, a to v době, kdy věda nejvíc květa, přece jsme nikdy neslyšeli, že by byli nějak zvlášť prospívali ve svém životním běhu; Řek měl dokonce co dělat, aby ve svém životě čelil jistým značným obtížím. Bylo snad zjištěno, že rozkoš a zdraví jsou lahodnější pro toho, kdo se vyzná v astrologii a gramauce?

*Illiterati num minus nervi rigent?*³²

A že hanba a chudoba jsou pro ně menší obtíže?

Scilicet et morbis et debilitate caretis

et lactum et curam effugies et tempora vitae

*longa tibi post haec fato meliore dabuntur.*³³

Za svou dobu jsem viděl sto řemeslníků, sto sedláčků moudřejších a šťastnějších než rektorů university, a víc bych se jim chtěl podobat. Učenost, zdá se mi, zaujímá sice opravdu místo mezi

věcmi k životu nutnými, ale asi v takové míře jako sláva, vznešenost, důstojenství anebo naneyš jako krása, bohatství a podobné jiné vlastnosti, jež životu slouží, avšak nepřimo a spíš tak trochu v našich představách než svou přirozenou povahou. V lidském společenství nepotřebujeme my lidé o nic víc úřadů, pravidel a životních předpisů, než jich potřebují jeřábi nebo mravenci ve svém. A přesto vidíme, že si v něm vedou velmi pořádaně i bez učnosti. Kdyby byl člověk moudrý, oceňoval by každou věc podle toho, jak užitečná a vhodná je k životu. Kdo z nás bude sdílat podle našich činů a našeho chování, zjistí, že větší počet znamenitých lidí nalezne mezi nevědomeci než mezi učenci: myslím zde na jakýkoliv druh cnosti. Zdá se mi, že mnohem hodnotnější muže, a to jak pro mň, tak do války, zplodil Řím starý než pozdější Řím učený, který způsobil svou vlastní zkázu. I kdyby si všechno ostaral bylo rovné, přinejmenším pocitovost a nevinnost by zůstaly na straně Říma starého, neboť se neobvyčejně dobře snažejí s prostotou.

Ale zanechávám této úvahy, která by mě zavelkla dál, než hodlám dojít. Dodám k věci už jen to, že člověka počestného může vychovat pouze pokora a poslušnost. Nesmíte ponechávat na úsudku jednoho každého, aby poznával svou povinnost; musíte mu ji předepsat, nikoliv ho nechat volit podle jeho úvahy: jinak bychom si podle zbednělosti a nekonečné pestrosti svých důvodů a názorů napletli nakonec takové povinnosti, že by nás přiměly, jak praví Epikuros, sežrat se navzájem. První zákon, který Bůh člověku vřbec kdy dal, byl zákonem čisté poslušnosti: byl to hoř a prosný příkaz, na němž člověk neměl co poznávat a o čem rozprávet; tím spíš, že být poslušen je hlavním úkolem rozumné duše, uznává-li svrchovanou a dobrodějnou nebeskou bytost. Z poslušnosti a ústupnosti se rodí veškerá ctnost další, zrovna tak jako z domyšlivosti veškerý hřích. A na obřátku, první pokusění, které se do lidské přirozenosti vloudilo od dábla, její první jeď, vsákl do nás skrze dábelské síly vědění a poznání: *Erītis scitadii, scientes bonum et malum.*³⁴ A Sireny, chřtíce u Homéra podvést Ulixa a přivábit ho do svých nebezpečných a ničivých sítí, mu nabízejí darem vědění. Morem člověka je jeho domnění, že vř ...